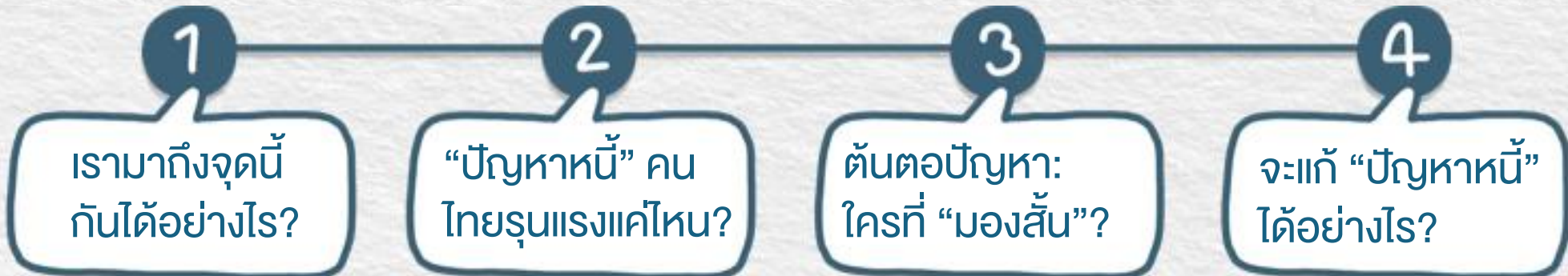
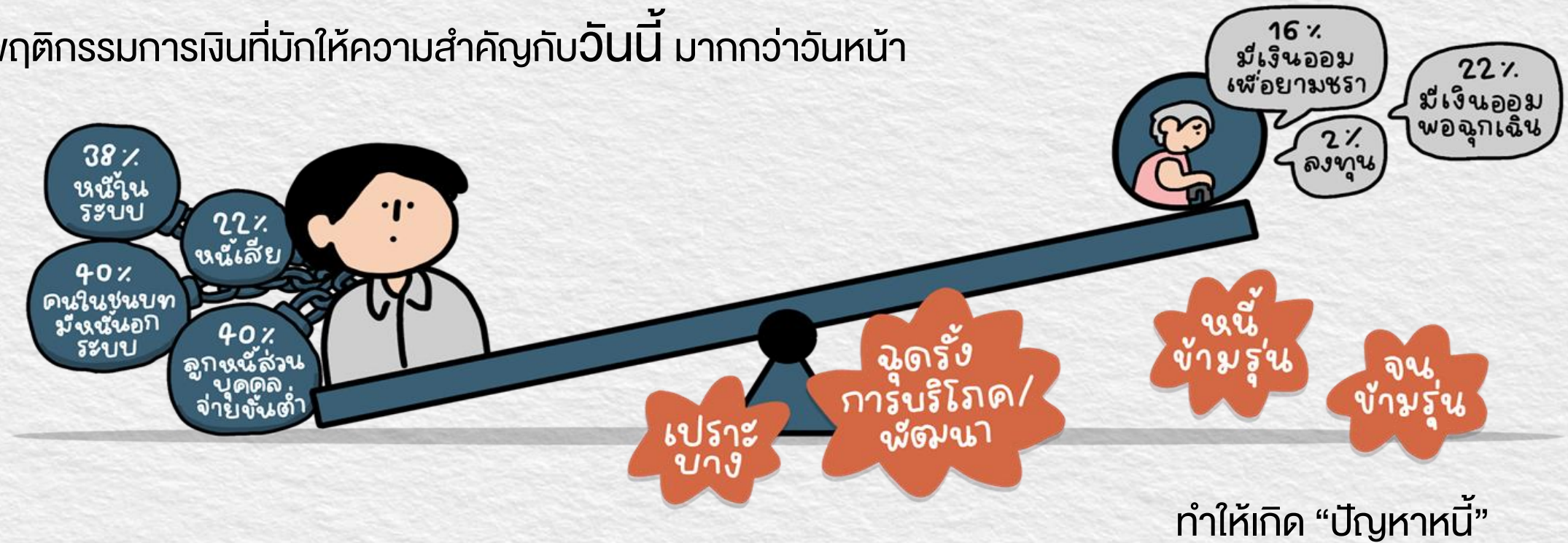

คน กับ “หนี้” ครัวเรือน

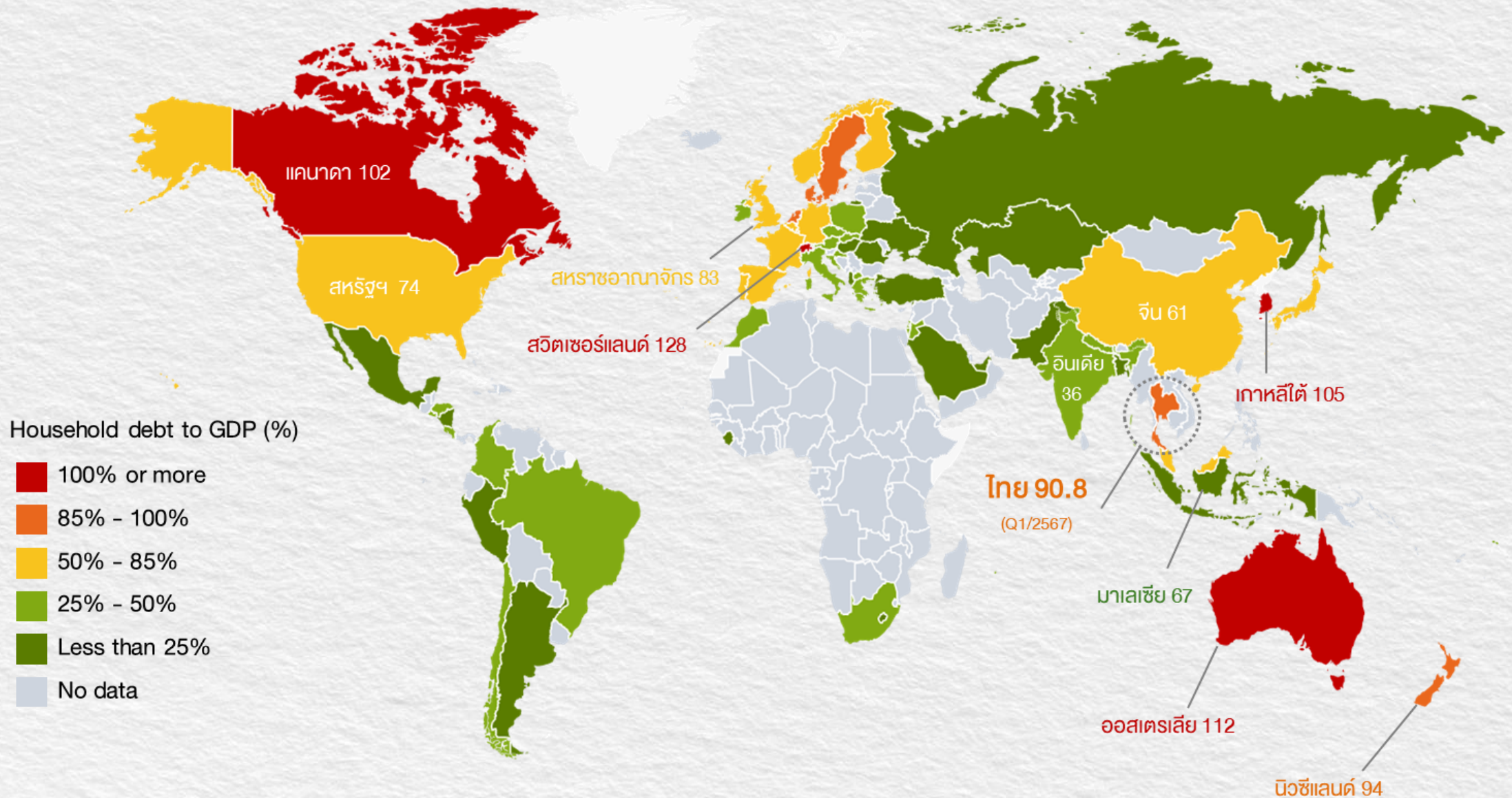

การเงินคนไทย กับ “หนี้” คริวเรือ

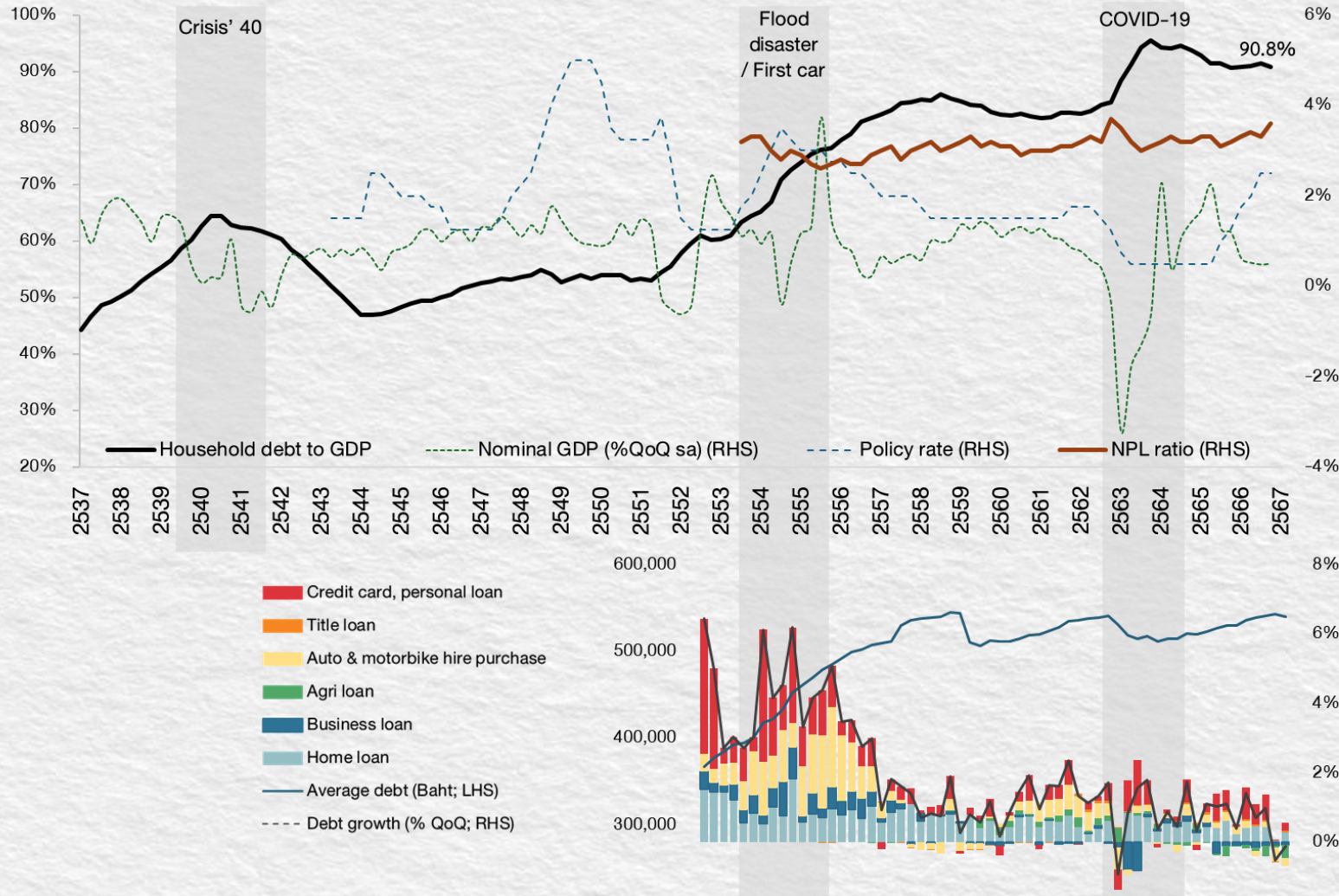
พฤติกรรมทางการเงินที่มักให้ความสำคัญกับวันนี้ มากกว่าวันหน้า

“หนี้ครัวเรือน” ไทยสูงอันดับต้น ๆ ของโลก

“หนี้ครัวเรือน” ปัญหาสำคัญของประเทศ

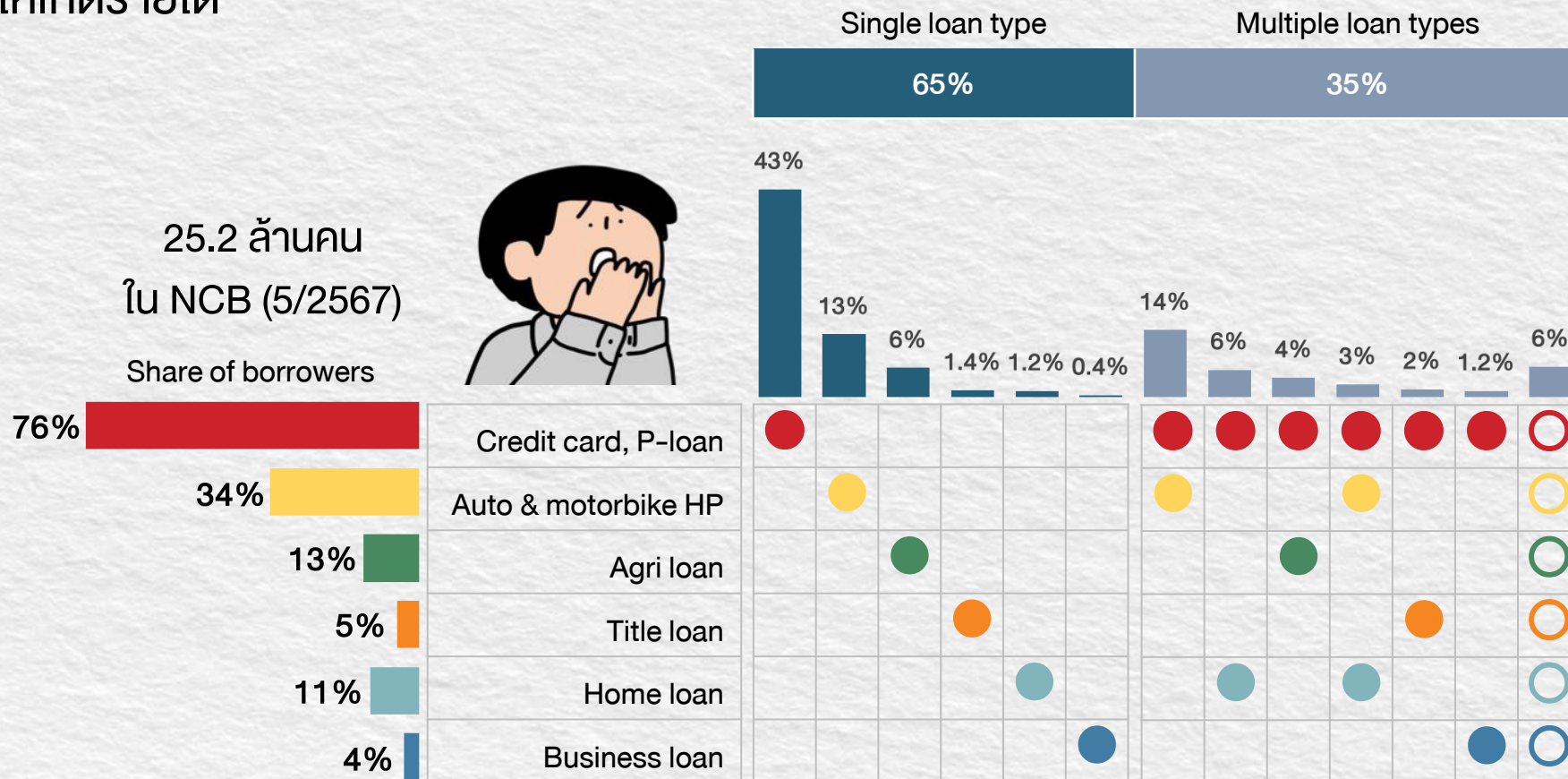
- 1 หนี้โตเร็วจากสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้
น้ำท่วมใหญ่ – มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ – ดอกเบี้ยต่ำ
– ตลาดสินเชื่อบูม – ค่านิยมสังคม
- 2 วิกฤติโควิด-19 ทำให้มีปัญหาชำระหนี้ในวงกว้าง เกิดหลุมรายได้ และภูเขาหนี้
- 3 ก่อนหนี้พอกพูนขึ้น และเริ่มมีปัญหาในการชำระมากขึ้น
บางกลุ่มรายได้อาจไม่ฟื้นดีพอชำระหนี้
- 4 เริ่มเข้าถึงสินเชื่อใหม่ยากขึ้น
อุดหนุนการพัฒนา → วนมาส่งผลต่อการชำระหนี้
- 5 Deleveraging drags recovery/
short-term growth Mian et al. (2017)

การก่อหนี้ที่ไม่ได้ “มองยาว” ของสังคมไทย กำลังสร้างกับดักในการพัฒนาประเทศ

“สถานการณ์หนี้” ของคนไทย รุนแรงแค่ไหน?

สัญญาณอันตราย 1: คนไทยจำนวนมากก่อ “หนี้” ไม่ “มองยาว”

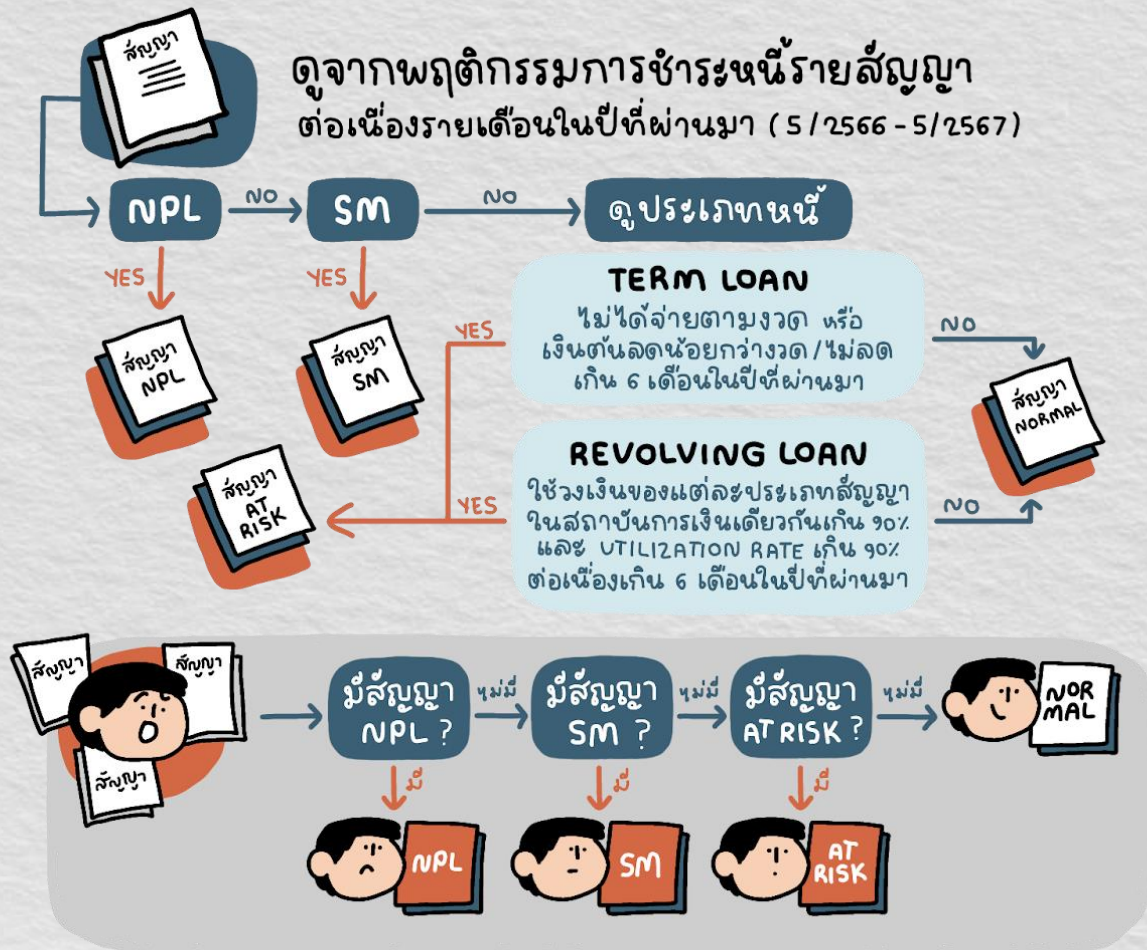
38% ของคนไทยมีหนี้ในระบบ และมีเฉลี่ยคนละ 540,000 บาท และส่วนใหญ่มีหนี้เพื่ออุปโภคบริโภค ที่อาจไม่ก่อให้เกิดรายได้*

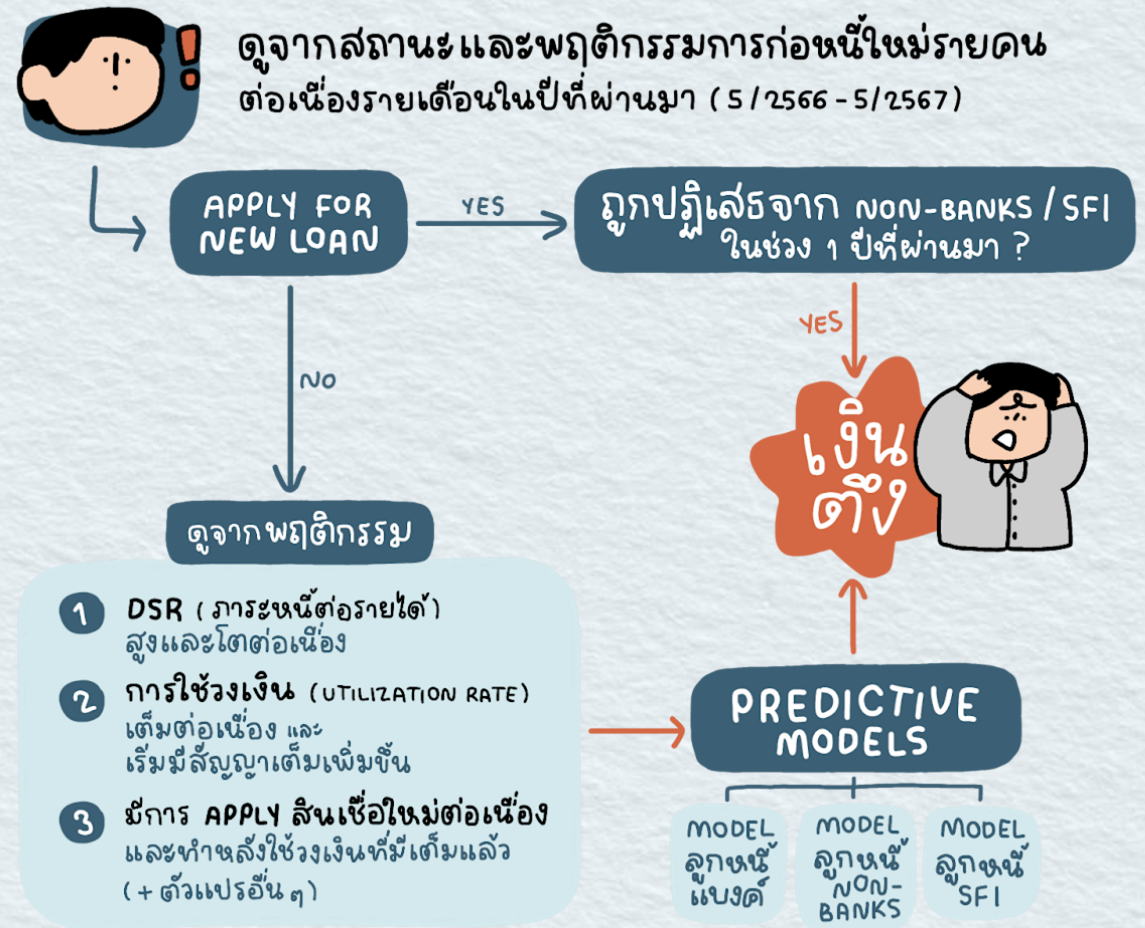
*หมายเหตุ: ครีวเรือนจำนวนหนึ่งอาจใช้สินเชื่อ credit card และ personal loan ในการทำธุรกิจด้วยเช่นกัน เนื่องจากอาจเข้าถึงสินเชื่อธุรกิจไม่ได้

❖ ศึกษา “สถานการณ์หนี้ (credit risk)” ของลูกหนี้ในระบบ 25.2 ล้านคน จากข้อมูลเครดิตบูโร

1 พฤติกรรมการชำระหนี้

2 มีหนี้เกินศักยภาพ: จนเริ่มมีปัญหาการเข้าถึงสินเชื่อใหม่?

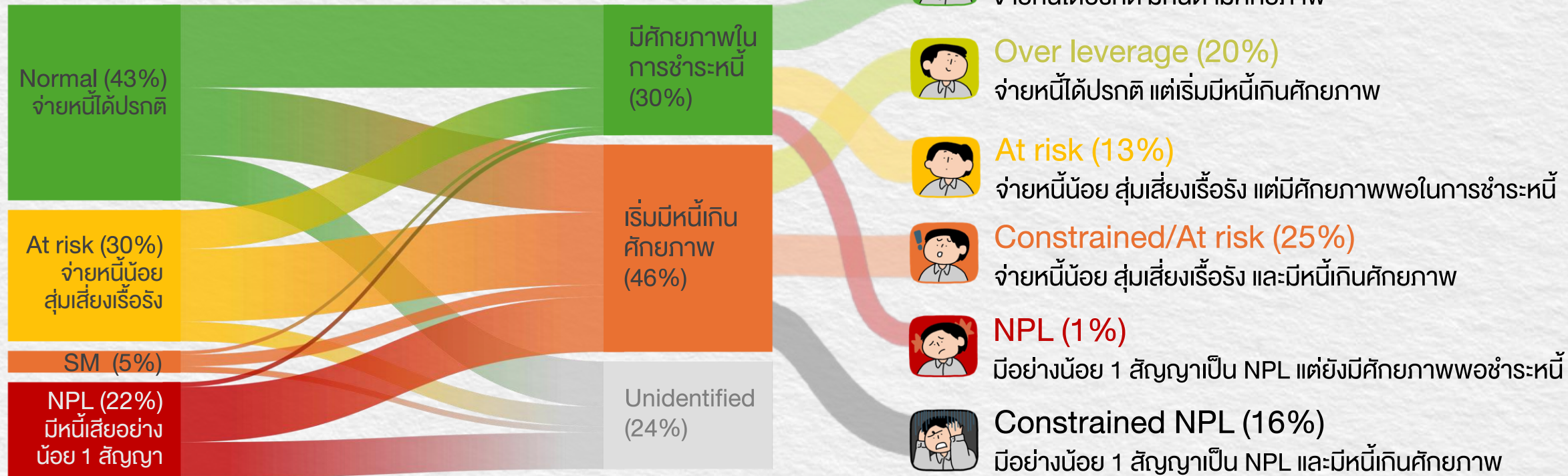
สัญญาณอันตราย 2: คนไทยจำนวนมากมี “หนี้” แล้วกำลังมี “ปัญหาหนี้”

- ❖ 22% ของคนไทยที่มีหนี้ในระบบมีหนี้เสีย และอีก 30% มีพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงเป็นหนี้เรื้อรัง

- ❖ 46% เริ่มมีหนี้เกินศักยภาพ

- ❖ แบ่งลูกหนี้เป็น 6 กลุ่ม ตามพฤติกรรมชำระหนี้ และภาวะหนี้เกินศักยภาพ*

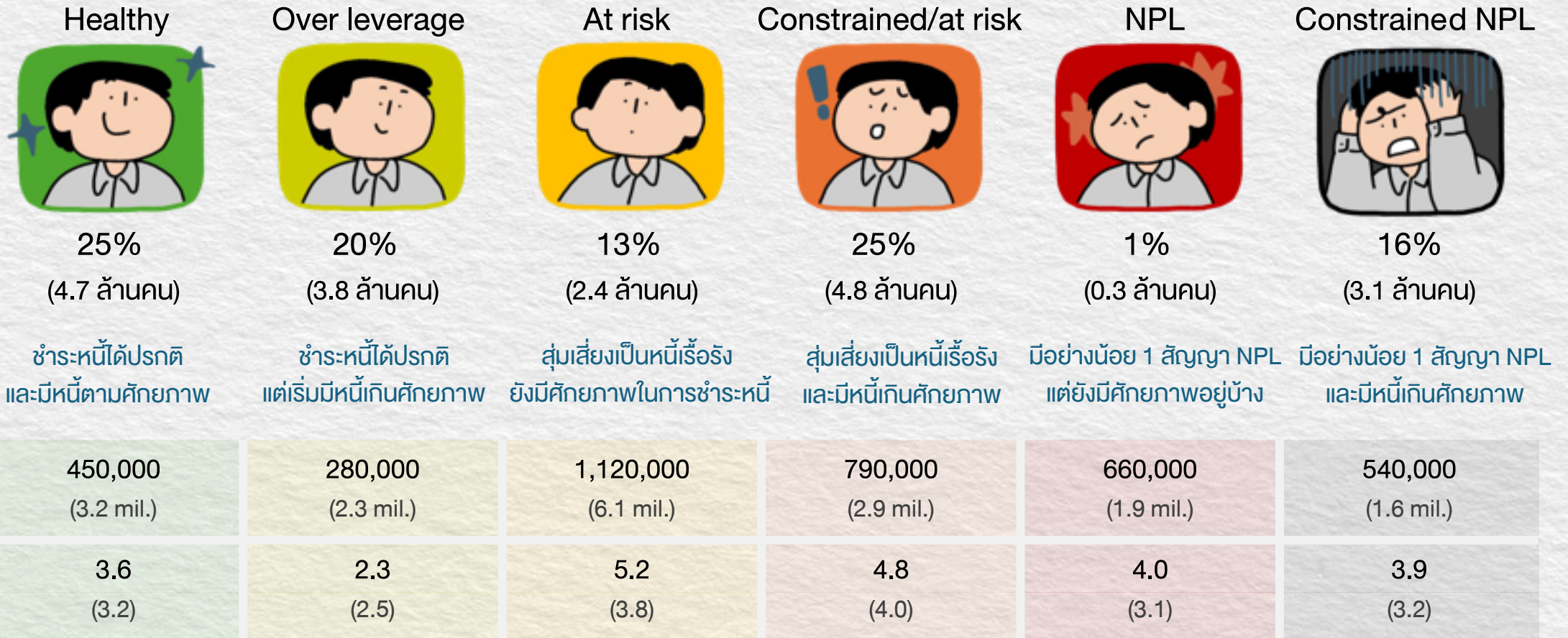
*หมายเหตุ: ไม่นับรวมกลุ่มที่ไม่มีข้อมูลเพียงพอ ทำให้ identify ไม่ได้ (24%)

ที่มา: สมมติฐานการคาดการณ์ผู้กู้ที่เสี่ยงและมีหนี้เกินศักยภาพโดยผู้เขียนจากข้อมูลเครดิตบูโร ซึ่งอาจคลาดเคลื่อนจากความจริงได้ | หมายเหตุ: หนี้เสีย (NPL) หมายถึง ค้างชำระเกิน 90 วัน; หนี้ SM หมายถึง ค้างชำระตั้งแต่ 30-90 วัน; การแยกกลุ่มผู้กู้ว่าเสี่ยงหรือมีภาวะเงินตึง พิจารณาจากข้อมูลในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา โดยพฤติกรรมการชำระหนี้ที่เสี่ยง คือ (1) มีการใช้สินเชื่อหมุนเวียนเป็นสัดส่วนมากกว่า 90% ของวงเงิน (utilization rate) ต่อเนื่องกัน 6 เดือน และมีบัญชีอย่างน้อยครั้งหนึ่งที่มี utilization สูง (2) มียอดสินเชื่อหมุนเวียนคงค้างต่อรายได้ (debt to imputed income) สูงกว่า 1.5 (3) ทำสำหรับผู้มีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท (ตั้งแต่ 30,000 บาทขึ้นไป) โดยรายได้ประมาณการจากวงเงินสินเชื่อหมุนเวียนที่ผู้กู้ได้รับ (3) มีการชำระคืนเงินต้นน้อยกว่าวงงวดที่ควรชำระ สำหรับสินเชื่อ Term loan ประเภทบ้าน เช่าซื้อ และ P-loan (4) สำหรับสินเชื่อที่จ่ายคืนรายปี จะพิจารณาย้อนหลัง 3 ปี ว่ามีต้นเงินไม่ลดในบางปี มี utilization rate > 90% ตลอด ไม่มีการจ่ายชำระหนี้เลยในบางปี มีการชำระหนี้ช้ากว่ากำหนด หรือมีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้เสีย (TDR); การพิจารณาภาวะเงินตึง พิจารณาจากการถูกปฏิเสธคำขอสินเชื่อใหม่จาก Non-Bank หรือ SFI สำหรับผู้กู้ที่ไม่มีการขอสินเชื่อใหม่ระหว่างปี (ไม่มี credit enquiry) จะใช้ค่าประมาณการจากแบบจำลองในการคาดการณ์ว่าผู้กู้จะมีแนวโน้มเงินตึงหรือไม่ โดยพิจารณาเฉพาะผู้กู้ที่มีข้อมูล Debt service ratio ที่คำนวณจาก imputed income หรือผู้กู้ที่เป็นเกษตรกร ส่วนผู้กู้ที่เหลือจะเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถระบุได้ (unidentified)

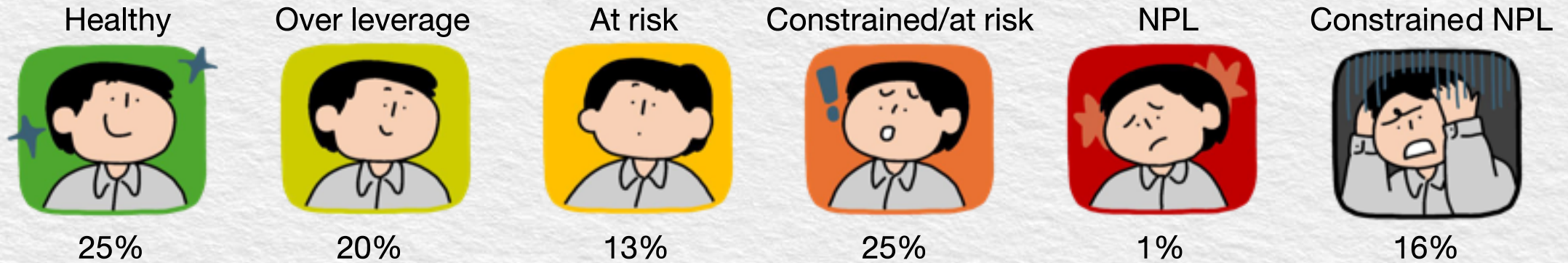
ความหลากหลายของ “สถานการณ์หนี้” ของคนไทย*

ยังไม่รวมผู้กู้และหนี้อื่นที่ไม่ได้อยู่ในเครดิตบูโร

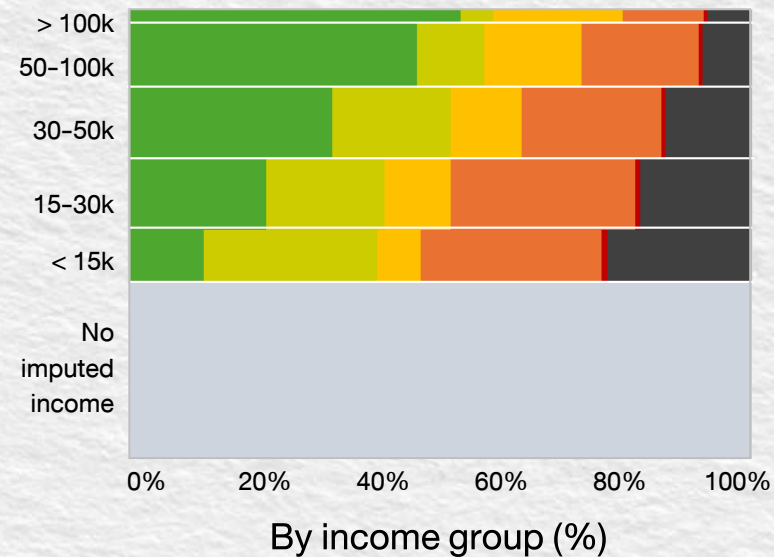
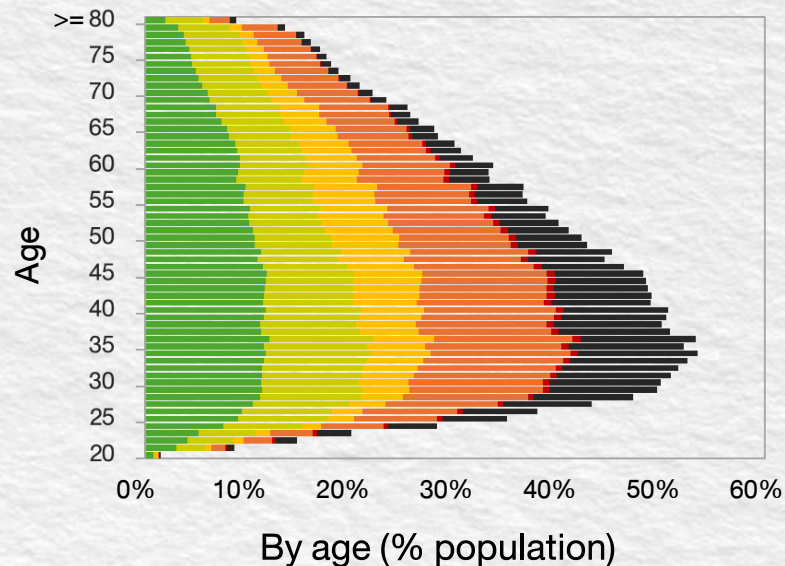

ที่มา: สมมติฐานการคาดการณ์ผู้กู้ที่เสี่ยงและมีหนี้เกินศักยภาพโดยผู้เขียนจากข้อมูลเครดิตบูโร ซึ่งอาจคลาดเคลื่อนจากความจริงได้ | หมายเหตุ: หนี้เสีย (NPL) หมายถึง ค้างชำระเกิน 90 วัน; หนี้ SM หมายถึง ค้างชำระตั้งแต่ 30-90 วัน; การแยกกลุ่มผู้กู้ว่าเสี่ยงหรือมีภาวะเงินตึง พิจารณาจากข้อมูลในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา โดยพฤติกรรมชำระหนี้ที่เสี่ยง คือ (1) มีการใช้สินเชื่อหมุนเวียนเป็นสัดส่วนมากกว่า 90% ของวงเงิน (utilization rate) ต่อเนื่องกัน 6 เดือน และมีบัญชีอย่างน้อยครั้งหนึ่งที่มี utilization สูง (2) มียอดสินเชื่อหมุนเวียนคงค้างต่อรายได้ (debt to imputed income) สูงกว่า 1.5 (3) เท่าสำหรับผู้มีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท (ตั้งแต่ 30,000 บาทขึ้นไป) โดยรายได้ประมาณการจากวงเงินสินเชื่อหมุนเวียนที่ผู้กู้ได้รับ (3) มีการชำระคืนเงินต้นน้อยกว่าวงงวดที่ควรชำระ สำหรับสินเชื่อ Term loan ประเภทบ้าน เช่าซื้อ และ P-loan (4) สำหรับสินเชื่อที่จ่ายคืนรายปี จะพิจารณาย้อนหลัง 3 ปี ว่ามีต้นเงินไม่ลดในบางปี มี utilization rate > 90% ตลอด ไม่มีการจ่ายชำระหนี้เลยในบางปี มีการชำระหนี้ช้ากว่ากำหนด หรือมีการปรับปรุงโครงสร้างหนี้เสีย (TDR); การพิจารณาภาวะเงินตึง พิจารณาจากการถูกปฏิเสธคำขอสินเชื่อใหม่จาก Non-Bank หรือ SFI สำหรับผู้กู้ที่ไม่มีการขอสินเชื่อใหม่ระหว่างปี (ไม่มี credit enquiry) จะใช้ค่าประมาณการจากแบบจำลองในการคาดการณ์ว่าผู้กู้จะมีแนวโน้มเงินตึงหรือไม่ โดยพิจารณาเฉพาะผู้กู้ที่มีข้อมูล Debt service ratio ที่คำนวณจาก imputed income หรือผู้กู้ที่เป็นเกษตรกร ส่วนผู้กู้ที่เหลือจะเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถระบุได้ (unidentified)

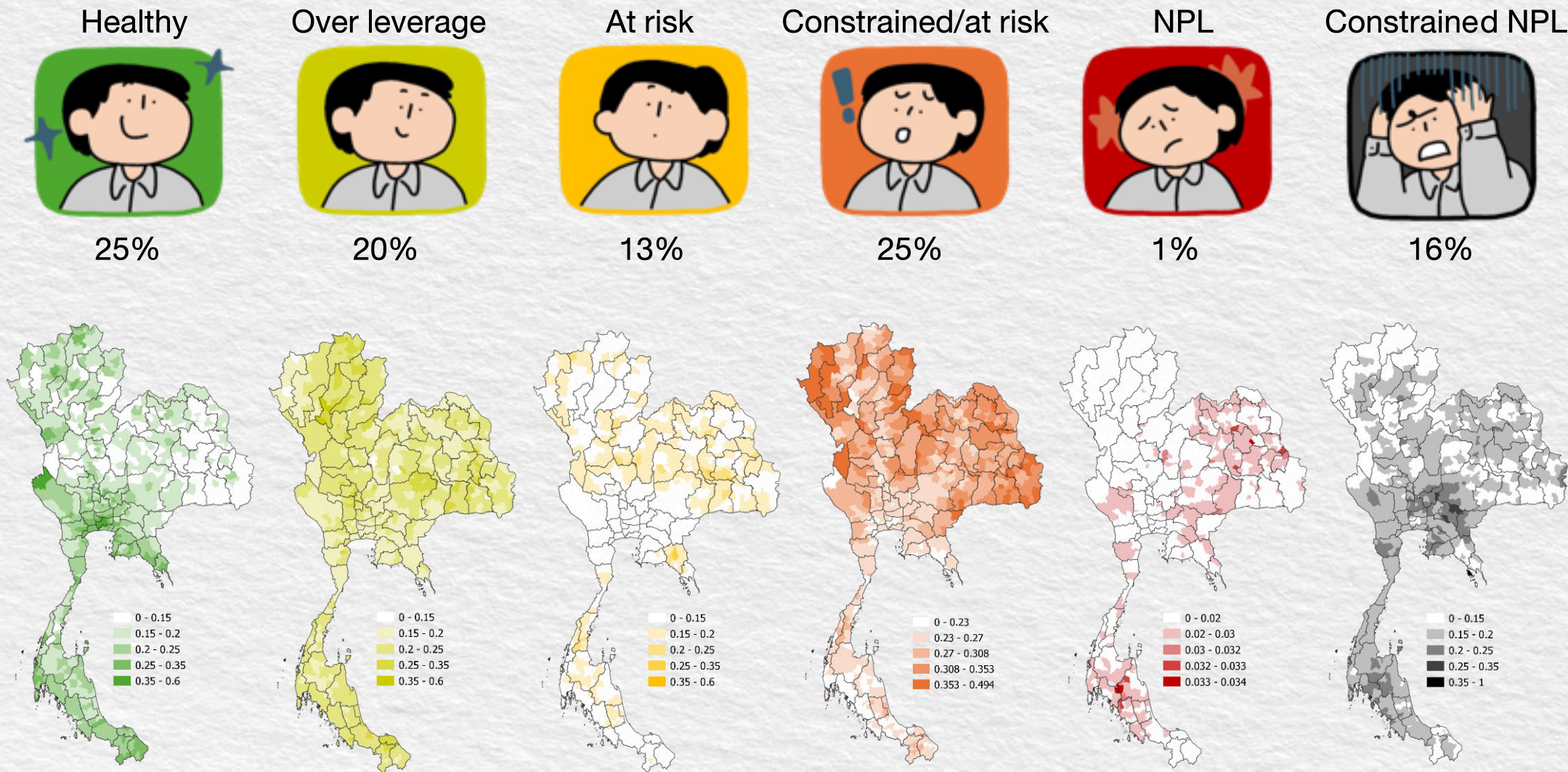
สัญญาณอันตราย 3: คนไทยที่ “มีปัญหาหนี้” กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มอายุน้อย และรายได้น้อย

❖ ลูกหนี้ที่มีปัญหา/เริ่มส่อเสี่ยงมีปัญหา กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มอายุน้อย และรายได้น้อย

ต่างจังหวัดมีสัดส่วนลูกหนี้ที่เริ่มมีปัญหาหนี้ มากกว่ากรุงเทพฯ และปริมณฑล

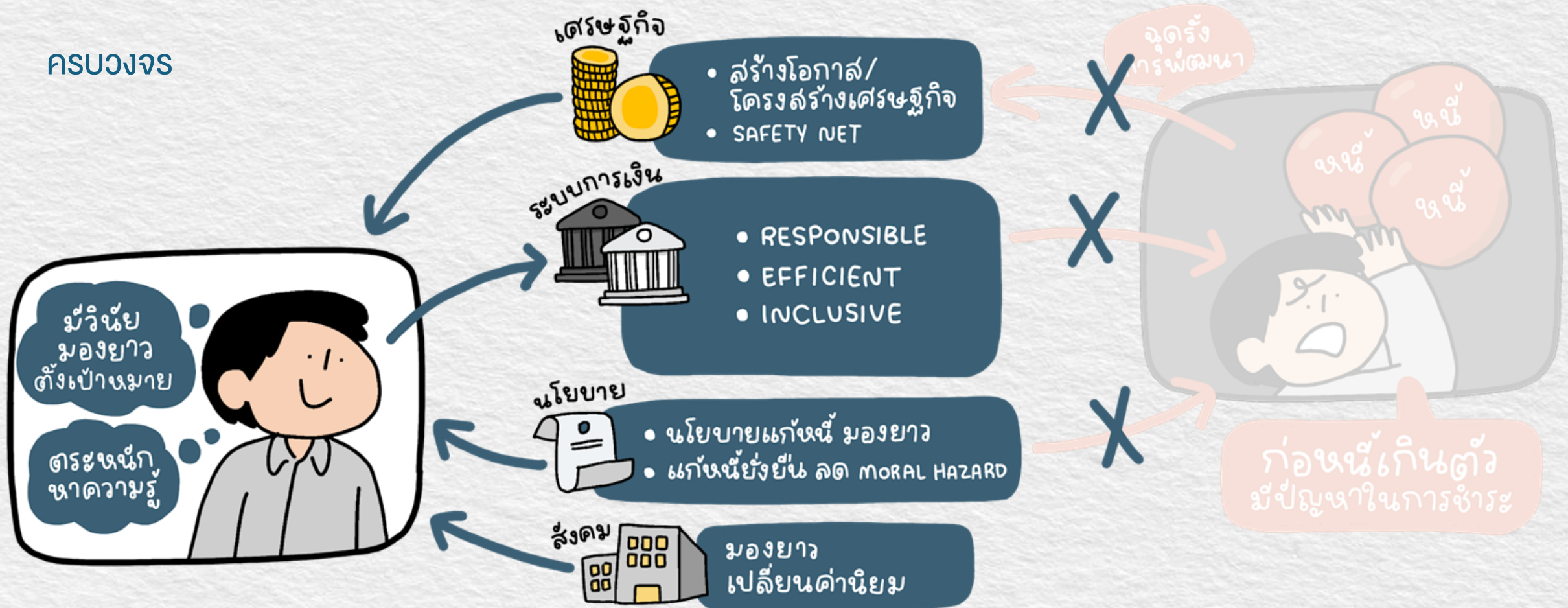
“ปัญหาหนี้” ในสังคมไทย เกิดจากใครที่ไม่ได้ “มองยาว”?

- ❖ การ “มองสั้น” ของสังคมไทย กระตุ้น “indebted demand” (Mian et al., 2021) → “กับดักหนี้” ของคนจำนวนมาก
- ❖ ข้อจำกัดในการตัดสินใจของคน (มองสั้น ไม่รู้ ไม่เข้าใจ stigma) ก็อาจสร้าง last mile problems ต่อการแก้ปัญหาหนี้

First best solution: ทางออกที่ยั่งยืนจาก “กับดักหนี้”

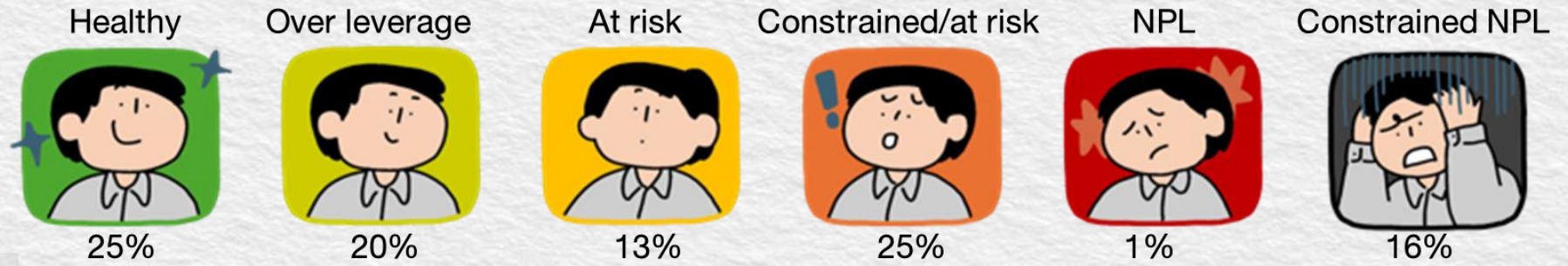
คสพวงจร

❖ สังคมไทยต้อง “มองยาว” ขึ้นทั้งระบบ!

First best solution: ทางออกที่ยั่งยืนจาก “กับดักหนี้”

ตรงจุด ตรงกลุ่ม
เอาลูกหนี้เป็นตัวตั้ง

สร้างวินัยชำระ

สร้างวินัยชำระ

ปรับโครงสร้างหนี้

ปรับโครงสร้างหนี้

ไกล่เกลี่ย/ฟื้นฟู

สร้างวินัยชำระ

สร้างวินัยชำระ

รายได้

รายได้

รายได้

1 แก้นี้เดิม ตรงจุด ตรงกลุ่ม

สร้างวินัยชำระ: Nudge/Commitment device

ปรับโครงสร้างหนี้: ตรงศักยภาพ/ครบวงจร

ไกล่เกลี่ย/ฟื้นฟู: ครบวงจร/ล้มแล้วลูกได้เร็ว

2 ปล่อยหนี้ใหม่ ยั่งยืน ทุกกลุ่ม

3 รายได้ ความรู้ ภูมิคุ้มกัน ทุกกลุ่ม

ลูกหนี้มีวินัย - เจ้าหนี้รับผิดชอบ / ทัวถึง / ข้อมูล

สร้างรายได้ / financial literacy / บริหารจัดการเงิน / safety net

Moving toward first best solution: 3 โจทย์สำคัญ

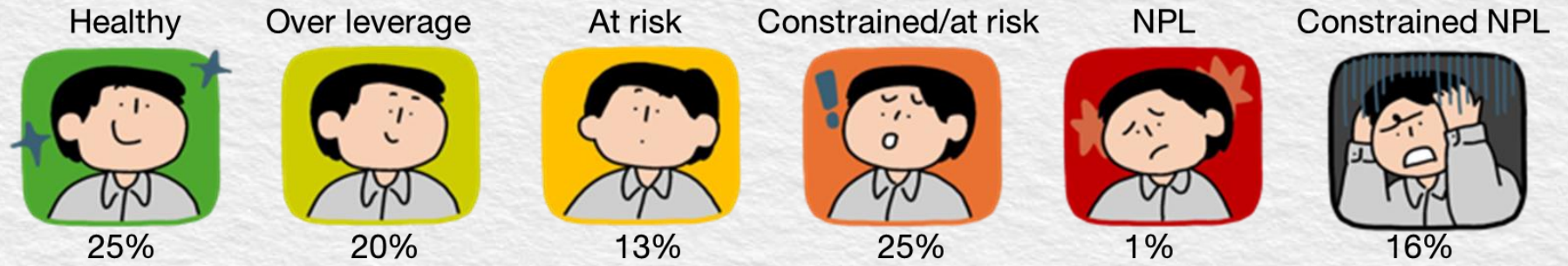
1 **Scale?** จะช่วยลูกหนี้จำนวนมากให้เข้าถึง
เข้าใจ เข้าร่วม อย่างไร? (Targeting/Last miles)

2 **Impact?** จะ implement ให้ได้ผลอย่างไร?
(End-to-end/ moral hazard)

3 **Sustainable?** จะแก้ให้ยั่งยืนอย่างไร?
(ครบวงจร)

กลไกแก้หนี้ที่เรามีในปัจจุบัน

❖ มีให้ทุกกลุ่ม
ทำโดยทุกภาคส่วน

Responsible lending: nudges, min pay, แก้หนี้เรื้อรัง, ปรับโครงสร้างหนี้ (DR)

Macroprudential policies (LTV, DSR(?)) • มาตรการรวมหนี้

Credit data • Open data • Risk-based pricing (?) • Financial literacy programs • หมอหนี้เพื่อประชาชน • ทางด่วนแก้หนี้

ปรับโครงสร้างหนี้ (TDR) – การดำเนินคดี/โอนขาย
คลินิกแก้หนี้

แก้หนี้สหกรณ์ออมทรัพย์ • แก้การตัดหน้าของเจ้าราชการ • สืบเชื้อสวัสดีการเจ้าราชการ • แก้หนี้ครู • มาตรการแก้หนี้นอกกรอบ • มาตรการช่วยเหลือลูกหนี้เช่าซื้อ/leasing รถ และจักรยานยนต์ • มาตรการช่วยเหลือลูกหนี้ กยศ. • พักหนี้ผู้มีรายได้น้อย • พักหนี้เกษตรกร • ศูนย์ช่วยเหลือลูกหนี้และประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม • ศูนย์ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ • ศูนย์ดำรงธรรม กระทรวงมหาดไทย • ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับหนี้ นอกกรอบ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ • สำนักบริหารกองทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรและร้องเรียน

กระบวนการไกล่เกลี่ย/ฟื้นฟู/ล้มละลายบุคคล
กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร • ธนาคารที่ดิน

นายจ้าง และบริษัทชั้นนำมีโครงการแก้หนี้ ให้ความรู้ทางการเงิน สร้างรายได้ให้พนักงาน • Noburo • Money Coach • ศูนย์จัดการกองทุนชุมชนทั่วประเทศ • มูลนิธิสุภา วงศ์เสนา เพื่อการปฏิรูปสิทธิลูกหนี้ • มูลนิธิชีวิตไท • โครงการธนาคารความดี • สภาผู้บริโภคจัดอบรมหลักสูตรแก้หนี้เพื่อสร้าง หมอหนี้ภาคประชาชน • คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดแก้ปัญหาหนี้สินครูและบุคลากร • แก้หนี้เกษตรกรยั่งยืน (PIER-ร.ก.ส.)

❖ ต้องทำอะไร
เพิ่ม?

- **Scale?** ยังมีลูกหนี้จำนวนมากที่เข้าไม่ถึงและไม่เข้ามาตรการ? / target (pre-emptive)?
- **Impact?** บางมาตรการยังไม่ไปไม่ถึง? / ลูกหนี้เข้าแล้วแก้ไม่ได้? / moral hazard เช่น พักหนี้เกษตรกร (PIER, 2022)
- **Sustainable?** แก่ครบวงจร เพื่อให้ลูกหนี้มีภูมิคุ้มกัน เช่น รายได้? บริหารจัดการเงินในวงกว้าง?

Lessons learned จาก RCT แก้นี้เกษตรกร (PIER-ร.ก.ส.)

❖ ปัญหาหนี้เกษตรกรเกิดจาก
ทุกต้นตอของหนี้ในสังคมไทย
(Chantararat et al., 2023)

❖ พักหนี้ในอดีต → moral
hazard (PIER, 2022)

❖ Target กลุ่มหนี้เรื้อรัง

❖ ทดลอง-วัดผล

1 มาตรการพักหนี้รูปแบบใหม่

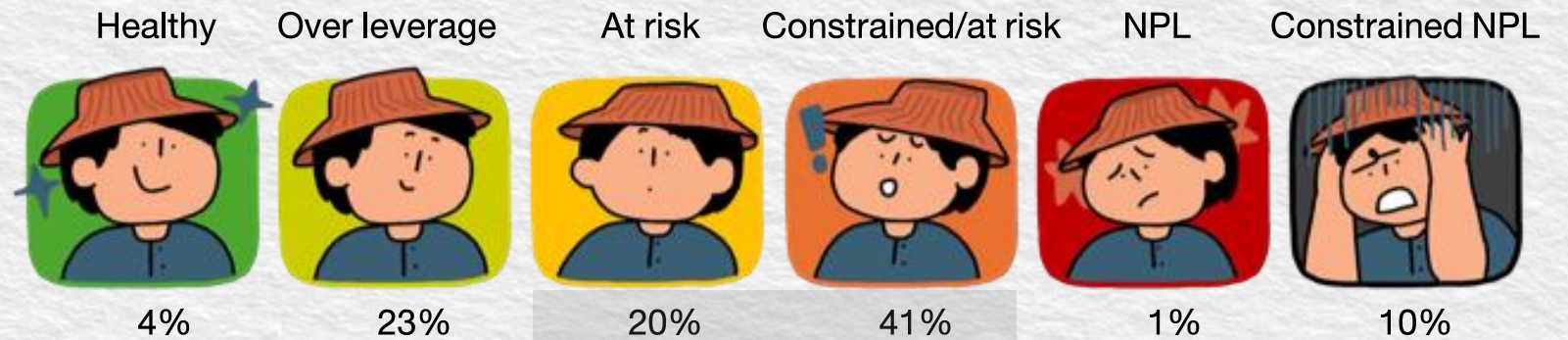
- ลด moral hazard

2 ชำระหนี้มีโชค

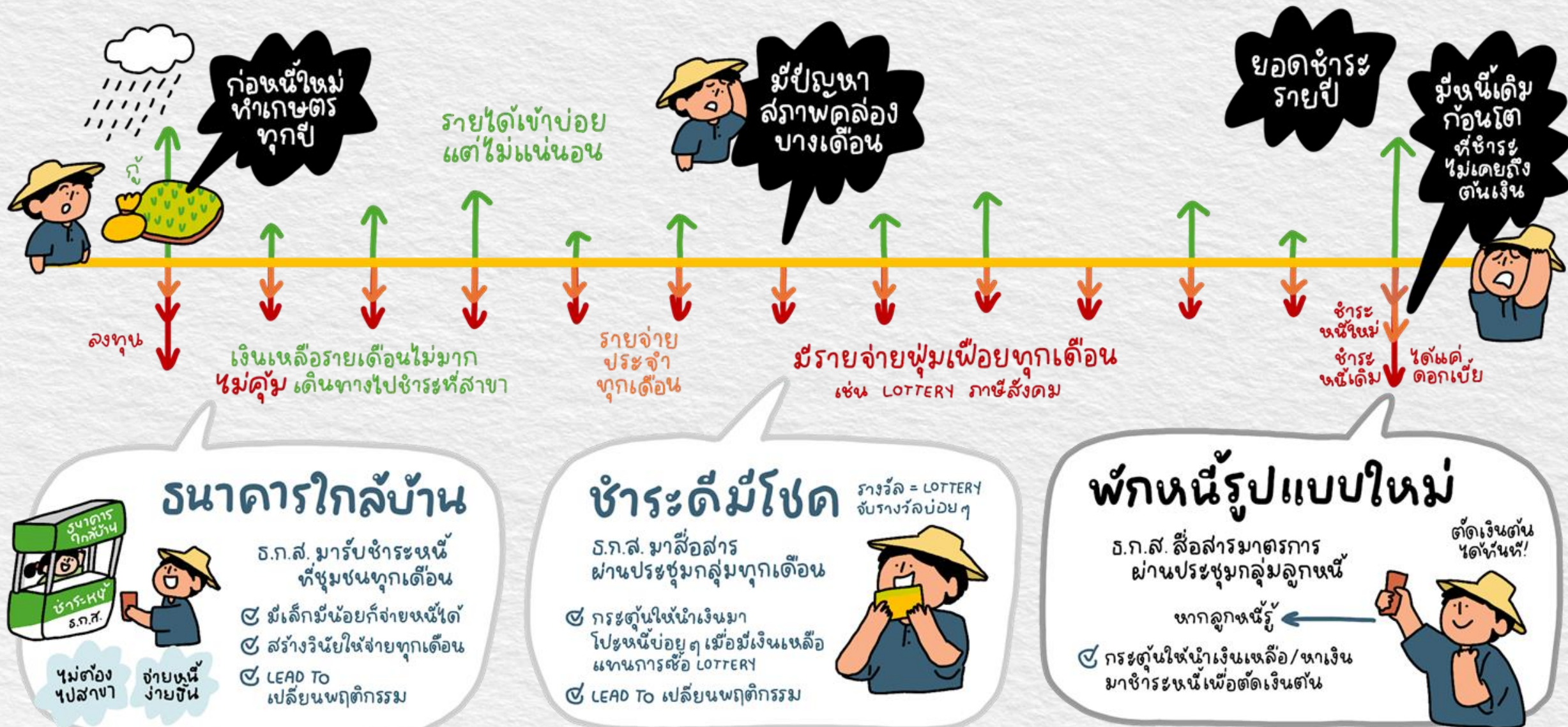
- กระตุ้นการชำระหนี้

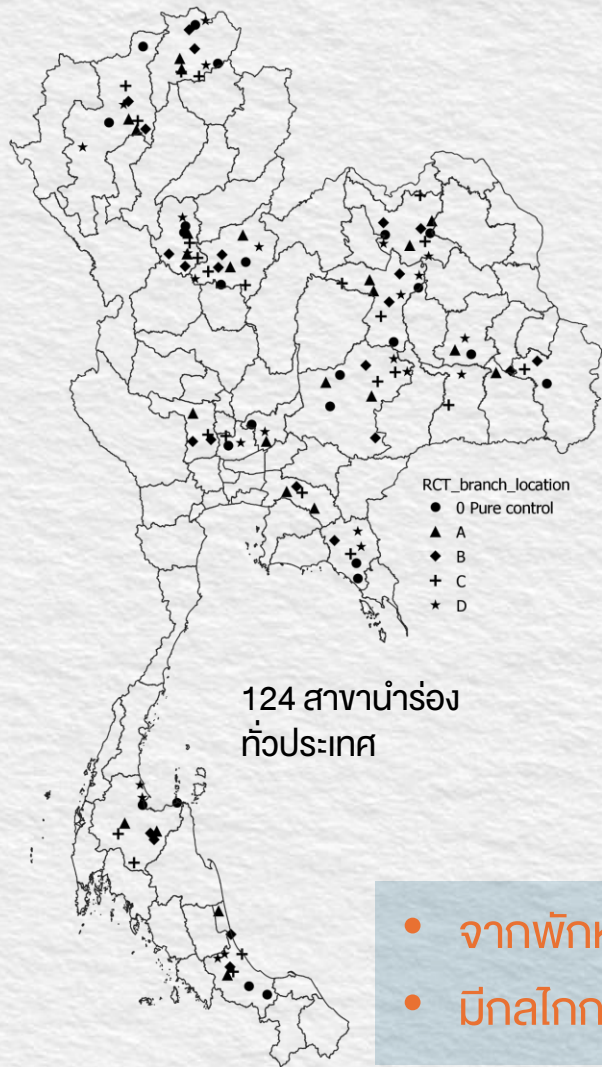
3 ธนาคารใกล้บ้าน

- แก้ pain การชำระหนี้

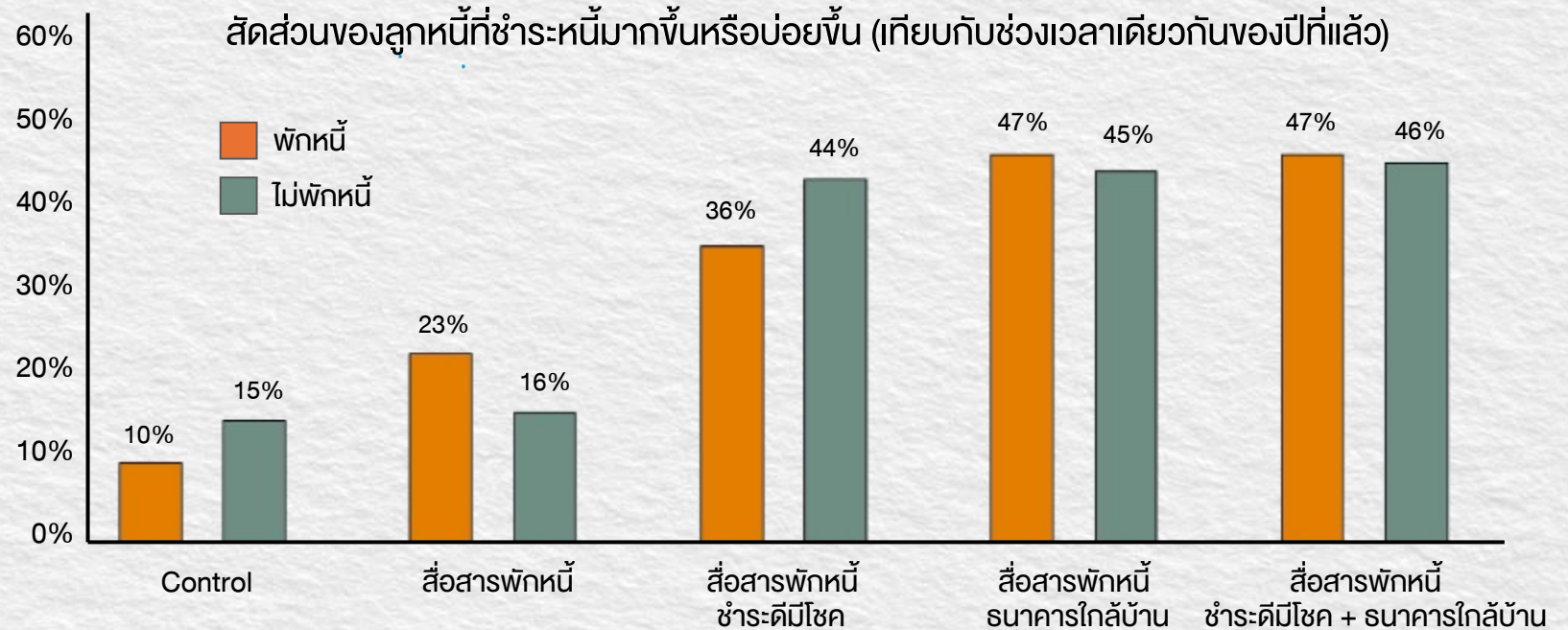

Financial journey ของเกษตรกร และ Theory of change จาก 3 กลไกกระตุ้นการชำระหนี้

ผลจาก RCT กระตุ้นการชำระหนี้เกษตรกร

- จากพักหนี้ เป็นรัฐช่วยจ่ายหนี้ + สื่อสารให้เข้าใจ ลูกหนี้ที่เข้าพักหนี้ ชำระมากขึ้น 13% กว่า control
- มีกลไกกระตุ้น/ลด pain ลูกหนี้ทุกกลุ่มชำระมากขึ้น 13-24% (กลุ่มพักหนี้) 28-30% (กลุ่มไม่ได้พักหนี้) กว่า control

3 บทเรียนสำคัญ: ① สื่อสารมาตรการคือ หัวใจ ② จาก “รัฐ ช่วยพัก” เป็น “รัฐ-ธนาคาร-ลูกหนี้ ช่วยกันจ่ายหนี้” ③ กระตุ้นชำระหนี้/แก้ pain ลูกหนี้ตลอด financial journey ... กลไกเล็ก ๆ แต่สำคัญ

ทางออกจาก “กับดักหนี้” ในสังคมไทย เริ่มที่ “คน”

SCALE

IMPACT

SUSTAINABLE

สร้างสิ่งแวดล้อม
ให้ “มองยาว” ทั้งระบบ

- ① GOOD CREDIT CULTURE
EX. RESPONSIBLE LENDER/BORROWER
- ② รายได้ / SAFETY NET

END-TO-END
→ ลด COORDINATION FAILURE
ให้มาตรการไปให้สุด
→ ลด PAIN POINTS
ตลอด FN JOURNEY ของลูกหนี้
→ ลด MORAL HAZARD

- ① INSTITUTIONAL REFORM (INCENTIVE / COORDINATION)
EX. กลไกกำกับ
ปรับโครงสร้าง MULTI-CREDITOR
- ② PARTNERSHIP MODEL
EX. รัฐ - ลูกหนี้ - เจ้าหนี้ - เจ้าหนี้ - สังคม
ช่วยจ่าย จ่าย กลไก รายได้ หนอมหนี้
สร้างวินัย สร้างวินัย วางแผน
การเงิน

เข้าถึง เข้าใจ เข้าร่วม

- ① TARGET/PRIORITIZE
- ② สื่อสาร
EX. หนอมหนี้ชุมชน

ภาพรวม

กำกับ ติดตาม
วัดผล

สำรวจตัวคุณเอง คุณเป็น “หนี้” แบบไหน?

แล้วเริ่มหา “ตัวช่วย” วันนี้

Healthy

สตางค์ story

Over leverage

สตางค์ story

At risk

แก้หนี้ยังยืน

Constrained/at risk

ทางด่วนแก้หนี้

NPL

คลินิกแก้หนี้

Constrained NPL

หมอนี้เพื่อประชาชน

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นความเห็นของผู้เขียน ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

ข้อสงวน: บทความ บกวิเคราะห์ หรือบทวิจัยนี้ จัดทำขึ้นโดยสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ข้อมูลที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้จัดทำโดยอาศัยข้อมูลเชิงสถิติของข้อมูลเศรษฐกิจการเงินจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ อย่างไรก็ตาม สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธ.ก.ส. และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัดไม่ยืนยันและไม่รับรองถึงความครบถ้วนสมบูรณ์หรือถูกต้องของข้อมูลจึงไม่รับผิดชอบต่อการนำเอาข้อมูล ข้อความ ความเห็น หรือบทสรุปที่ปรากฏในรายงานฉบับนี้ไปใช้ไม่ว่ากรณีใด ๆ สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธ.ก.ส. และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัดมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในทรัพย์สินทางปัญญาของรายงานฉบับนี้ และขอสงวนลิขสิทธิ์ในข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนี้ ห้ามมิให้ผู้ใดใช้ประโยชน์ทำซ้ำดัดแปลง นำออกแสดง ทำให้ปรากฏหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ซึ่งข้อมูลในเอกสารนี้ ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนไม่เชิงพาณิชย์ เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธ.ก.ส. และบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด เป็นการล่วงหน้า นอกจากนี้ การกล่าว คัด หรืออ้างอิงข้อมูลบางส่วนตามสมควรในรายงานฉบับนี้ ไม่ว่าในบทความ บกวิเคราะห์ บทวิจัย ในเอกสารหรือการสื่อสารอื่นใด จะต้องกระทำโดยถูกต้องและไม่เป็นการก่อให้เกิดการเข้าใจผิด หรือความเสียหายแก่สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธ.ก.ส. และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด รวมทั้งต้องรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในข้อมูลของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธ.ก.ส. และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด และต้องอ้างอิงถึงฉบับที่และวันที่ในเอกสารฉบับนี้ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธ.ก.ส. และบริษัทข้อมูลเครดิตแห่งชาติจำกัด โดยชัดแจ้ง